

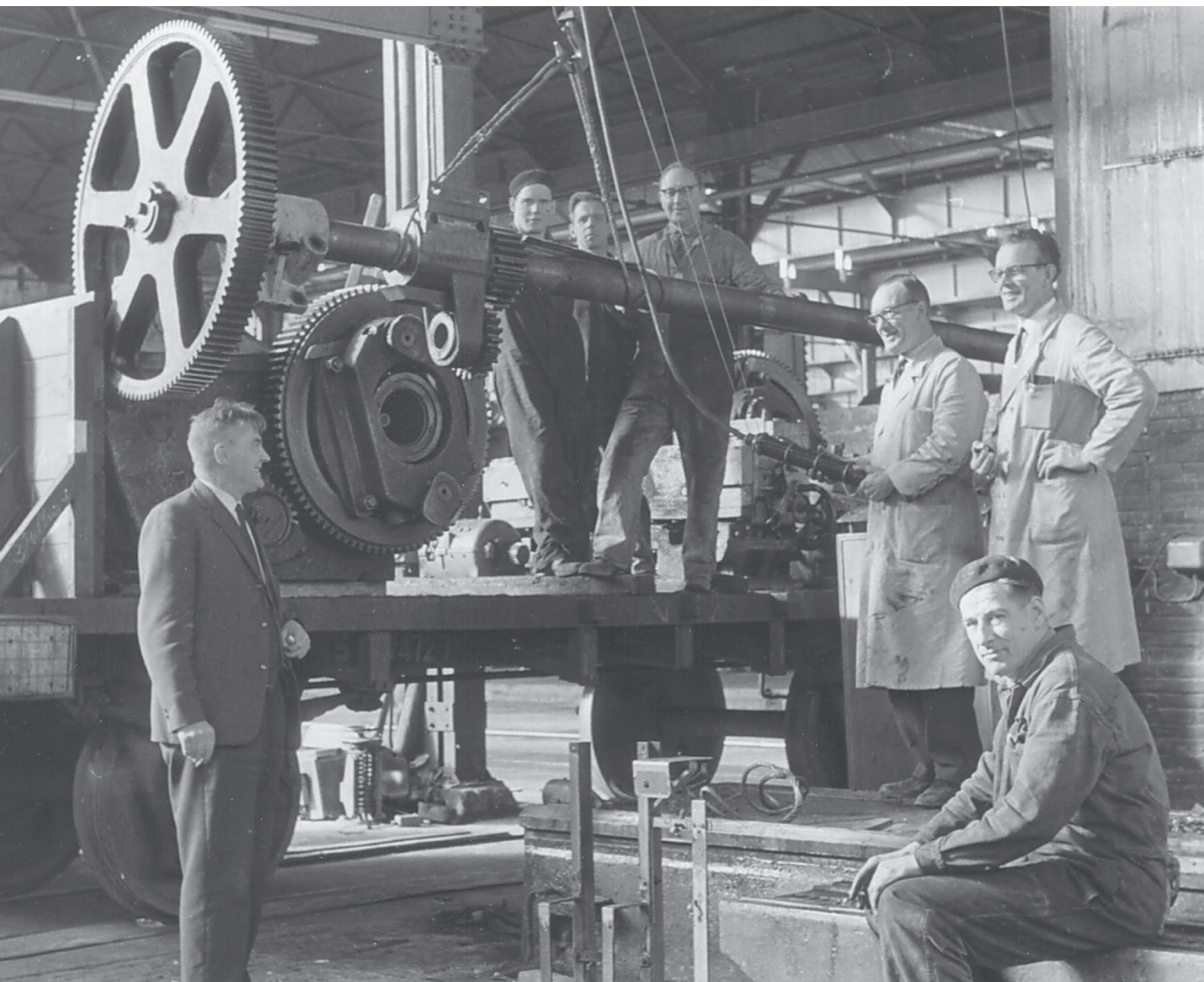
Lesbrief groep 5 tot en met 8

De Wagenwerkplaats

INHOUD

- 2 – Doelen en materialen
- 3 – Startles (45 minuten)
- 5 – Wandeling Wagenwerkplaats (30 minuten)
- 7 – Museumbezoek (75 minuten)
- 7 – Verwerking in de klas (30/45 minuten)
- 8 – Antwoorden werkblad

Doelen

Kerdoelen

- Domein Oriëntatie op jezelf en de wereld. Kerndoel 51 - Leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.
- Kunstzinnige Oriëntatie. Kerndoel 56 - Leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Tijdvakken en canonvensters

De lesdoelen sluiten aan bij:

Tijdvak *Burgers en stoommachines (1800-1900)*

- Canonvenster: 1839 De eerste spoorlijn
- Regiocanon Eemland: 1863 De eerste spoorlijn

Tijdvak *Televisie en computer (1950-nu)*

- Canonvenster: 1974-2023 Kolen en gas

Lesdoelen

Leerlingen leren:

- Dat Amersfoort honderdvijftig jaar geleden, tijdens de opkomst van het spoor, snel een belangrijk spooknooppunt werd;
- Dat de belangrijkste werkplaats voor goederentreinen in Amersfoort lag, vanwege de centrale ligging;
- Dat goederentreinen minder belangrijk zijn geworden doordat er minder steenkool wordt vervoerd en door de opkomst van het vrachtverkeer over de weg;
- Dat de woningen in de wijk Soesterkwartier oorspronkelijk voor een groot deel gebouwd zijn voor werknemers van het spoor.

Materiaal

- Deze lesbrief (8 pagina's);
- Presentatie voor het digibord voor de startles (5 pagina's);
- Leerlingwerkblad (2 pagina's) voor respectievelijk groep 5-6 en voor groep 7-8.

Startles – 45 minuten

VOORBEREIDING

- Lees de les door en bekijk de bijbehorende pdf en de linkjes daarin;
- Print voor iedere leerling een werkblad (twee pagina's.) Er zijn twee versies van het werkblad: een voor groep 5-6 en een voor groep 7-8.

INTRODUCTIE

Laat de eerste pagina van de pdf zien op het digibord.

Vraag: *Wie van jullie gaat er wel eens met de trein?* Laat kinderen die een hand opsteken vertellen vanaf welk station ze vertrekken en naar welke plaats ze reisden.

Bekijk de spoorkaart (openen via de link in de pdf) en leg uit: *Dit is een spoorkaart van Nederland. De rode lijnen laten alle spoorlijnen zien waar treinen kunnen rijden en de witte bolletjes zijn stations.*

Zoek Amersfoort op en de plaatsen die leerlingen eventueel genoemd hebben.

Zoom in op Amersfoort Centraal en benoem de plaatsen die vanaf hier goed met de trein te bereiken zijn (o.a. Utrecht, Hilversum en Amsterdam, Apeldoorn, Baarn, Nijkerk, Hoevelaken.)

Vertel: *Voor ons is het heel gewoon dat er op zoveel plaatsen treinen rijden. Maar dat was vroeger wel anders. De eerste trein in Nederland reed in 1839: bijna 200 jaar geleden. In deze les en het bezoek aan het museum daarna, leer je meer over de geschiedenis van de spoorwegen in Amersfoort.*

KERN

Bekijk het filmpje op de tweede pagina, over de eerste spoorlijn (circa 7 minuten.) Bespreek kort na met de leerlingen.

Bekijk de foto's en de tijdlijn op de derde pagina en bespreek ze:

- In 1863 (bijna 25 jaar na de eerste Nederlandse trein!) opende de spoorlijn van Utrecht via Amersfoort naar Hattem bij Zwolle. Er was een stationsgebouw aan het Smallepad;
- In de jaren daarna volgden er een spoorlijn naar Amsterdam en Apeldoorn (de oosterlijn) en een lijn naar het zuiden, via Leusden naar Rhenen en daarna verder over de Rijn.
- In 1902 werd er een nieuw, groot station gebouwd op de plek waar nu ook het station is. Het oude stationsgebouw aan het Smallepad staat er ook nog, maar wordt niet meer als station gebruikt.
- Het station is in 1997 vervangen door het huidige stationsgebouw van Amersfoort Centraal.
- Het spoor groeide heel erg hard in de 20^e eeuw. Daarom werd in 1904 vlakbij het station een werkplaats geopend voor het onderhoud van de treinen.

Leg uit wat er op de wagenwerkplaats gebeurde en bekijk de foto's op de vierde pagina:

- Vertel dat er treinen zijn voor personenvervoer en voor goederenvervoer;
- Op de wagenwerkplaats van Amersfoort werden alleen goederenwagens gerepareerd. Er kwamen dus geen rijtuigen voor reizigers of locomotieven, maar wel bijvoorbeeld ketelwagens, kolenwagens, postwagens of wagons voor zeecontainers;
- In 1936 werd Amersfoort hoofdwerkplaats van heel Nederland. Dus bijna alle goederenwagens kwamen hier, voor reparatie van schade, controle van remmen en wielen, vervanging van onderdelen of schilderwerk;
- In 2000 werd de wagenwerkplaats gesloten. De meeste gebouwen staan er nog. Ze worden nu voor andere dingen gebruikt.

Deel het werkblad uit en laat de leerlingen dit maken. Afhankelijk van het niveau van de groep kan dit zelfstandig of klassikaal. De antwoorden staan aan het eind van deze lesbrief.

AFSLUITING

Vertel dat jullie met de klas naar het Wijkmuseum Soesterkwartier gaan en een korte wandeling zullen maken op het terrein van de wagenwerkplaats.

Bekijk de laatste pagina op het digibord, met foto's van het museum en de ligging van het Soesterkwartier en licht deze toe:

- Het museum bevindt zich in een klein woonhuis dat gebouwd is in 1912, voor mensen die werkten bij het spoor. Op de kaart kun je zien dat de wijk Soesterkwartier tegen het spoor en de voormalige werkplaats ligt;
- Het museumhuis is ingericht zoals mensen halverwege de vorige eeuw leefden;
- In de zaal achter het huis is een tentoonstelling met foto's en informatie over de wagenwerkplaats;
- Tijdens het bezoek krijgen de leerling in groepjes een rondleiding door de museumwoning en een opdracht bij de tentoonstelling in de zaal.

Wandeling Wagenwerkplaats – 30 minuten

Een wandeling of fietstocht over het terrein van de wagenwerkplaats geeft pas echt een goed beeld hoe groot deze werkplaats was. De wandeling is goed te combineren met het bezoek aan het museum: dat ligt op 5 minuten van de ingang. De wandeling kan zowel voorafgaand als na afloop van het museumbezoek plaatsvinden.

ROUTE

Met de fiets is het terrein toegankelijk via de hoofdingang bij de portiersloge (8) aan de Soesterweg en via het Piet Mondriaanplein bij Station Amersfoort Centraal.

Te voet is de kortste route van en naar het Wijkmuseum via de Klimopstraat.

De gele lijn op het kaartje is een suggestie. Je kunt ook een andere route nemen. Na het kaartje vind je een korte beschrijving per gebouw.

OPDRACHT (facultatief)

Laat leerlingen met hun smartphone een foto maken van iets dat ze opvalt of aanspreekt op de wagenwerkplaats. Maak hiervan na afloop een fotoverslag.

BESCHRIJVING WAGENWERKPLAATS

(2) Rijtuigloods – vroeger heette dit gebouw de wagenloods. Binnen liggen 5 sporen van zo'n 80 meter lang. Hier werden kleine reparaties gedaan. Op de plek van het grasveld, tegenover de Rijtuigloods, lagen vroeger ook sporen. Tegenwoordig wordt de hal gebruikt voor evenementen. Misschien kunnen leerlingen het zich herinneren als priklocatie tijdens de corona-pandemie. Op het grasveld worden komende jaren woningen gebouwd.

Rolbrug – tussen hoofdgebouw (1) en wagenloods (2) - en ook achter de Veerensmederij (3) - ligt een rolbrug. Een heel treinstel kon hierop rijden, en daarna met de brug opzij verplaatst worden, tot bij de juiste roldeur van de werkplaats.

(7) Houtloodsen – links en rechts van het nieuwe gebouw liggen twee oude houtloodsen van de wagenwerkplaats. Hier werd het hout voor de vloeren van de wagens bewaard en op maat gezaagd. Nu leren mensen er onder andere hoe je seinen en wissels moet bedienen.

(1) Hoofdgebouw – Hierin liggen 10 sporen naast elkaar van 120 meter lang: dat is ongeveer zo groot als een voetbalveld! In dit gebouw werden grote reparaties gedaan aan de goederenwagens, zoals een hele nieuwe opbouw, of nieuwe wielen. Op de hoek lag op de eerste verdieping het kantoor van de directie, met uitzicht op een parkje: toen het enige groen tussen al het staal en steen. Aan de zijkant van het gebouw lagen vroeger ook al kantoren, net als nu. De hal wordt nog steeds gebruikt voor de opslag van treinen, onder andere van het Spoorwegmuseum in Utrecht. In het achterste gedeelte zit de organisatie Cliniclowns, goed herkenbaar aan de clownsneus bij de ingang.

(5) Oude magazijn en (6) nieuwe magazijn – hier werden onderdelen opgeslagen die nodig waren in de werkplaats. Onderdelen werden met gemotoriseerde karretjes naar de werkloodsen gebracht, want het waren flinke afstanden. Nu vind je er onder andere de boulderhal (in 6) en aan de achterkant de verkeersspeeltuin en circuschool.

(4) Ketelhuis – Hier stonden vroeger grote ketels waar stoom werd gemaakt voor het aandrijven van machines in de hal en voor verwarming. De buizen voor de hete lucht lopen nog tussen de gebouwen. Nu zit in het ketelhuis een café-restaurant.

(3) Veerensmederij – hier werd van dikke platen staal de vering gemaakt voor goederenwagens. Tot de jaren 60 gebeurde dat nog met de hand door een smid, die het staal verhitte in een oven. Er waren meerdere oven: daarom had het gebouw zoveel schoorstenen. Later kwam er een machine die de platen in vorm perste. Nu vind je in de Veerensmederij een theaterzaal en kantoren van Holland Opera.

(10) Nieuwe seinpost – Vlak achter het terrein van de (gesloopte) laswerkplaats is in 2025 een seinpost nagebouwd. Vroeger stond precies zo'n seinpost midden op het rangeerterrein. Vanaf de seinpost werd het spoor van boven in de gaten gehouden en wissels omgezet. Nu wordt het een bed & breakfast en vergaderkamer met een bijzonder uitzicht.

(8) Portiersloge – Tegenwoordig kun je het terrein gewoon op- en afrijden, maar vroeger stond hier een groot hek. In het gebouwtje bij de ingang zat de portier en daar moesten bezoekers zich melden als ze naar binnen wilden.

Museumbezoek – 75 minuten

VOORBEREIDING

- Verdeel de klas in drie groepen. De ruimte in de museumwoning is beperkt en daarom worden de leerlingen per groepje rondgeleid.
- Regel minimaal een extra volwassene voor begeleiding van de groep. Het museum streeft ernaar dat er twee medewerkers aanwezig zijn tijdens het schoolbezoek. Door een tekort aan vrijwilligers lukt dit niet altijd.
- Bespreek met de leerlingen hoe je je gedraagt in een museum. Leg, zo nodig, uit wat een museum is.
 - Het museumhuis is ingericht met oude meubels en voorwerpen: je mag er niet zomaar aankomen.
 - Je luistert naar de gids van het museum. Deze weet wat mag en wat niet.
- Zorg dat de kinderen kort voor vertrek naar het toilet zijn geweest. (Maar er zijn in het museum ook toiletten.)

IN HET MUSEUM

- **Ontvangst:** de museummedewerker loopt met de groep door de museumwoning direct naar de expositiezaal erachter, waar meer ruimte is. De leerlingen krijgen later de gelegenheid om de woning rustig te bekijken.
- **Inleiding:** De museummedewerker geeft een introductie van circa 10 minuten, waarin de leerlingen informatie krijgen over de wagenwerkplaats en wat er te zien is in de expositie.
- **Rondleiding:** De leerlingen worden per groepje rondgeleid in de museumwoning. Dit duurt 15-20 minuten per groep. De andere leerlingen blijven in de themazaal, waar ze een activiteit aangeboden krijgen met begeleiding van de leerkracht en extra medewerker/vrijwilliger.

Verwerking in de klas – 30 minuten (+15 facultatief)

- **Kringgesprek:** laat de leerlingen reageren op het museumboek. Vragen die je kunt stellen zijn:
 - Wat vond je het leukste om te zien in het museum?
 - Wat vond je het leukste om te zien op de Wagenwerkplaats?
 - Wat wist je eerst niet en nu wel?
 - Kun je je voorstellen hoe het was om te werken op de wagenwerkplaats? Hoe lijkt je dat?
 - De gebouwen die er nu nog op de wagenwerkplaats staan, zijn officieel een monument. Dat betekent dat ze bewaard moeten blijven voor de toekomst. Wat vind je daarvan?
- **Facultatieve verwerkingsopdracht:** laat de leerlingen een korte tekst schrijven bij een foto die ze tijdens de wandeling op de wagenwerkplaats hebben gemaakt. Beantwoord daarvoor onderstaande deelvragen:
 - Beschrijf wat er op de foto staat die je hebt gemaakt.
 - Wat weet je over dit gebouw of dit ding?
 - Vertel waarom je dit onderwerp hebt gekozen.Maak daarna met de klas je eigen mini-tentoonstelling van de foto's en bijbehorende teksten.

Antwoorden werkblad

Werkblad groep 5-6

De wagenwerkplaats op het spoor

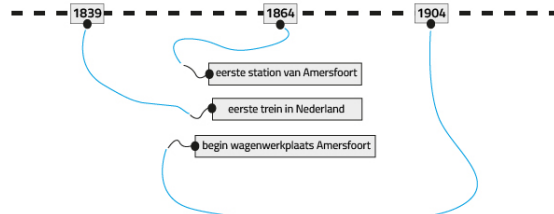

naam: _____

- Bekijk de spoorkaart hieronder.
 - Vul in. Deze kaart is gemaakt in het jaar 1891
 - Zoek Amersfoort op de kaart. Zet er een rondje omheen.
 - Kruis aan wat goed is. Amersfoort was een handige plek voor een werkplaats, omdat
 - de Amersfoorters technisch zijn en veel verstand hebben van treinen.
 - Amersfoort midden in het land ligt en goed bereikbaar is per spoor.
 - de eerste trein van Nederland naar Amersfoort reed.

- Maak de tijdlijn af. Verbind de gebeurtenissen met het juiste jaartal.

- Bekijk de foto's hieronder.
 - Verbind het goede woord met de goede foto.
 - Welk soort wagens gingen naar de werkplaats in Amersfoort? Zet een kruisje links van de foto.

- goederenwagon
- personenrijtuig
- stoomlocomotief

Werkblad groep 7-8

De wagenwerkplaats op het spoor

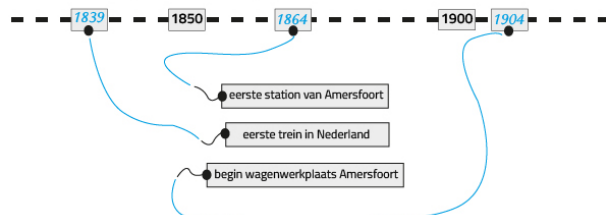

naam: _____

- Bekijk de spoorkaart hieronder.
 - Vul in. Deze kaart is gemaakt in het jaar 1891
 - Zoek Amersfoort op de kaart. Zet er een rondje omheen.
 - Maak de zin af. Amersfoort was een handige plek voor een werkplaats voor treinen, omdat het midden in het land ligt en omdat er veel spoorlijnen door Amersfoort gaan.

- Maak de tijdlijn af.
 - Schrijf deze jaartallen op de goede plek bij de lijn: 1864, 1904, 1839
 - Verbind de gebeurtenissen met het juiste jaartal.

- Bekijk de foto's hieronder.
 - Schrijf het goede woord naast de goede foto: goederenwagon, personenrijtuig, stoomlocomotief
 - Welk soort wagens gingen naar de werkplaats in Amersfoort? Zet een kruisje links van de foto.

stoomlocomotief

goederenwagon

personenrijtuig